

Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge İlanları ve Sınırlandırmaları: Türkiye'nin Güvenliği ve KKTC Üzerindeki Etkiler

Exclusive Economic Zone and Delimitation Agreements in the Eastern Mediterranean within the Framework of International Law: The Effects on the Turkey's Security and TRNC

Öğr. Gör. Gamze ALPER*

Başvuru Tarihi: 03.02.2020
Kabul Tarihi: 27.07.2020
Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Bu çalışmada, tarih boyunca coğrafi, ekonomik ve siyasi olarak büyük bir öneme sahip olmuş Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki Münhasır Ekonomik Bölge ilanları, sınırlandırma anlaşmaları ve deniz yetki alanları uyumsuzluklarının Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti açısından etkilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, münhasır ekonomik bölge kavramının uluslararası deniz hukukundaki yeri incelendikten sonra, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki kıyıdaş ülkelerin izledikleri münhasır ekonomik bölge politikaları ve Türkiye'nin bölgedeki uluslararası hukuktan kaynaklı hakları değerlendirilerek, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin kimi bölge ülkeleri ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmalarının, Türkiye'nin söz konusu hak ve yetkileri açısından nasıl etkilerinin olduğu ortaya konmuştur. Diğer yandan Libya ile imzalanmış olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik anlaşma, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail arasındaki yakınlaşma karşısında Türkiye'nin bölgedeki menfaatlerinin uluslararası hukuka uygun olarak ortaya konması bakımından önemli bir noktada yer almaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'nin diğer bölge ülkeleriyle de yapacağı anlaşmalarla bölgede daha aktif bir tutum izlemesinin mümkün olduğu ve sorunların çözümünde işbirliğinin etkili bir yöntem olabileceği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kıbrıs, Doğu Akdeniz, Münhasır Ekonomik Bölge

* Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Birimi, gamzealper@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0084-760X

Abstract

The purpose of this study is to examine the effects of the exclusive economic zone, the delimitation agreements and the disputes concerning maritime zones in the Eastern Mediterranean, which had a great importance geographically, economically and politically throughout history on Turkey and Turkish Republic of Northern Cyprus. In this context, the place of the exclusive economic zone concept in international maritime and the exclusive economic zone policies followed by the coastal states in the Eastern Mediterranean have been examined. In addition, the rights and authorities of Turkey stemming from the international law in the region and the effects of the delimitation agreements that were signed between Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and some other states on Turkey's rights in question have been evaluated. Against the collaboration among Greece, Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and Israel, the Agreement between Turkey and Libya on the delimitation of the maritime jurisdiction areas has an important role in terms of the protection of Turkey's interests in the region. Accordingly, this study argues that Turkey may have a more active role in the region by signing new exclusive economic zone and delimitation agreements with the other countries of the region.

Keywords: Turkey, Cyprus, Eastern Mediterranean, Exclusive Economic Zone

Giriş

Sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik önemle Doğu Akdeniz Bölgesi'nin siyasi ve ekonomik bir mücadele alanı olarak gündeme gelmesi bir yakın dönem meselesi olmamakla birlikte, bölge ülkeleri arasında yaşanan yetki alanları mücadelesi günümüzde daha da tartışılabilir hale gelmiştir. 2000'li yılların başından itibaren gerçekleştirilen münhasır ekonomik bölge (MEB) ilanları ve bölge ülkeleri arasında imzalanan sınırlandırma anlaşmaları ile bölgedeki enerji kaynakları üzerindeki mücadele, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde hak ve yetkilere haiz olan Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ekonomik ve siyasi çıkarları bakımından olduğu kadar güvenlikleri açısından da önemli bir noktada yer almaktadır.

1945'ten itibaren ABD'nin ve sonrasında Latin Amerika ülkelerinin deniz alanlarındaki doğal kaynaklardan yararlanma isteğine paralel olarak gelişen MEB kavramı 1982 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile uluslararası hukuktaki yerini almıştır. Karşılıklı kıyıları bulunan devletlerin MEB'lerinin çakışması durumunda ihtiyaç duyulacak olan MEB sınırlandırmaları ile ilgili düzenlemeye de yine bu Sözleşmede yer verilmiştir. Takip eden dönemde Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki kıyıdaş ülkeler tarafından, bölgenin zengin kaynaklarından yararlanma adına MEB'ler ilan edilmeye ve sınırlandırma anlaşmaları yapılmaya başlanmıştır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Doğu Akdeniz'deki tek taraflı MEB ilanları ve 2007 yılında arama ruhsatı çıkarmış olduğu 13 adet saha arasında yer alan 12 numaralı sahada başlatmış olduğu sondaj çalışmaları bölgedeki yetki alanları uyuşmazlığının temelini oluşturmaktadır. Diğer yandan Doğu Akdeniz'in bir diğer kıyıdaş devleti Yunanistan'ın hakkaniyet ilkesine aykırı bir şekilde Adaları esas alarak gerçekleştirmeye çalıştığı sınırlandırmalar, Türkiye'nin bölgede sınırlı bir alana hapsedilmeye çalışması çabalarının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta GKRY olmak üzere bölge ülkelerinin imzaladıkları sınırlandırma anlaşmaları ve son dönemde EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması'nın imzalanması ile nihayetlenen İsrail, Yunanistan ve GKRY arasındaki yakınlaşma Türkiye'nin de bölge ülkeleri ile işbirliklerini artırması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu çalışmada öncelikle MEB kavramının uluslararası deniz hukukundaki yeri ve MEB'in sınırlandırılmasına dair uluslararası hukuki düzenlemelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Doğu Akdeniz Bölgesi üzerinde son 20 yıllık dönemdeki tartışmaların odak noktasını oluşturan bölge ülkelerinin tek taraflı MEB ilanları ile birbirleri ile imzalamış oldukları sınırlandırma anlaşmaları ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümlerinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki MEB politikaları ile diğer bölge ülkelerinin yaklaşımlarının, Türkiye'nin güvenliğine ve KKTC'ye etkileri değerlendirilmiştir. Sonrasında, bölge ülkelerinin deniz yetki alanlarındaki çatışan çıkarları liberal uluslararası ilişkiler kuramı çerçevesinde ele alınmış ve bölgedeki uyuşmazlıkların, Türkiye ve diğer bölge ülkeleri açısından çözümünde işbirliğinin etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Son olarak ise Türkiye'nin bundan sonraki süreçte Doğu Akdeniz Bölgesi'nde izlemesi gereken politikalara yönelik bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Uluslararası Hukukta Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı

Devletlerin denizlerdeki egemenlik hakkı iddialarının bir yansıması olarak ortaya çıkan MEB kavramının geçmişi 1945 tarihli Truman Bildirisi'ne kadar uzanmaktadır. ABD, bu bildiri ile deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynakları kontrol altında tutma ve bu alanlarda yetki sahibi olma iddiasını taşıyan kıta sahanlığı kavramından bahsetmiştir. 1947 yılında ise önce Şili kıta sahanlığı altında ve üzerindeki kaynaklarla ilgili egemenlik iddiasında bulunmuş; ardından Peru yayınladığı bir bildiri ile 200 mil genişlikteki deniz bölgesinde doğal kaynakların korunması ve kullanımı hakkında egemenliğe sahip olduğunu bildirmiştir. Takip eden yıllarda Kosta Rika, El Salvador, Uruguay gibi diğer Latin Amerika ülkeleri tarafından da 200 millik alanda kaynakların kullanımı, balıkçılık ve avlanma konularında egemenlik hakları iddia edilmiştir (Bozkurt, 2006, s.58-60).

Söz konusu ülkelerin girişimleri yanında MEB kavramının gelişiminde etkili olan bir diğer unsur, 1958 Cenevre Karasuları Sözleşmesi'nin bu konuda herhangi bir uzlaşma getirmemiş olmasına karşın, ülkelerin karasularının ötesinde balıkçılık bölgesi ilanlarında bulunmuş olmaları ve söz konusu balıkçılık bölgesi ilanlarının Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından genel kabul gören bir uygulama olarak ifade edilmiş olmasıdır (Yaycı, 2019a, s.10).

MEB kavramının uluslararası hukuka girişi ise 1982 tarihli BMDHS'nin bu kavramı kapsamına alması ile gerçekleşmiştir (Pazarıcı, 2012, s.287). Sözleşme ile MEB, sahildevlete, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacak olan bir bölgede -deniz yatağı üzerindeki sular, deniz yataklarında ve bunların toprak altında- canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve yönetimi ile sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretilmesi gibi ekonomik amaçlar doğrultusunda bölgenin araştırılmasına ve işletilmesine yönelik faaliyetlerle ilgili egemenlik hakkı tanımaktadır (BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Md. 55, 56, 57). Böylelikle MEB düzenlemesi kıyı devletine, deniz alanındaki ve toprak altındaki canlılar ile su alanında, deniz yatağında ve toprak altında bulunan madenler ve hidrokarbür çeşitleri üzerinde arama, koruma, işletme ve düzenleme yetkisi vermektedir. Doğal kaynaklarla ilgili bu hakların yanında MEB ile kıyı devleti ilgili deniz alanında, üçüncü devletlerin haklarını ihlal etmeyecek biçimde ekonomik faaliyetlerde bulunma hakkına ve ayrıca bilimsel araştırma faaliyetleri, çevrenin düzenlenmesi ve korunması ve bölgeye her türden araç ve tesis yerleştirilmesi ile ilgili yetkilere sahip olmaktadır. Kıyı devletinin söz konusu bu hakları, üçüncü devletlerin ilgili alandaki boru ve kablo döşeme ve deniz ulaşımı ile ilgili haklarına engel teşkil etmemekte ve bölge devletlerine, kimi özelliklerine göre, canlı doğal kaynaklardan yararlanma hakkı tanınması yolu ile kıyı devletinin hakları sınırlandırılabilir (Pazarıcı, 2012, s.287-288). BMDHS'ye göre MEB'in karasularının başladığı hattan itibaren 200 deniz milini aşmaması gerekmektedir. Dolayısıyla karşılıklı sahilleri bulunan devletler arasındaki mesafenin 400 deniz milinin üzerinde olduğu du-

rumlarda devletler herhangi bir sorunla karşılaşmadan MEB ilanında bulunabilmektedirler. Diğer yandan iki devlet arasındaki mesafenin 400 deniz milinden daha az olduğu durumlarda MEB'in sınırlandırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Yaycı, 2019a, s.36). MEB'in sınırlandırılmasına dair düzenlemeye BMDHS'nin 74. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre sınırlandırmanın, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, UAD Statüsü'nün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak bir anlaşma ile yapılması öngörülmüştür. Uluslararası hukuka uygun bir anlaşma imzalanıncaya kadar geçici düzenlemelere başvurulabilmekte, anlaşmaya varılamaması durumunda ise uzlaştırma komisyonu devreye girmektedir (Kuran, 2009, s.229-230). MEB'lerin sınırlandırılmasına yönelik hukuki düzenlemelerin varlığına karşın, MEB'lerin tek taraflı olarak ilanını engelleyen herhangi bir hukuki düzenleme ise bulunmamaktadır (Yaycı 2019a, s.36).

Dünya nüfusundaki hızlı artışa paralel bir şekilde devletlerin kaynaklarındaki azalma, onları yeni kaynak arayışına itmiştir. Bu noktada deniz alanları ve oradaki kaynaklar değerli hale gelmiş ve deniz alanlarının sınırlandırılması konusu sadece ekonomik ve siyasi açıdan değil, güvenlik açısından da önemli bir tartışma konusu haline dönüşmüştür (Doğru, 2015, s.511). Bu noktada Doğu Akdeniz'deki MEB sınırlandırmaları ile ilgili bölge ülkeleri arasındaki uyuşmazlıkları siyasi ve ekonomik unsurlar ile güvenlik çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Doğu Akdeniz'deki MEB İlanları ve Sınırlandırmaları

Pek çok tarihçi ve yazar tarafından Mısır, Mezopotamya ve Anadolu olmak üzere "Verimli Hilal" olarak adlandırılan bölgede yer alan Doğu Akdeniz, tarih boyunca uygarlıkların hakimiyet kurma peşinde olduğu bir bölge olmuştur (Kaya, 2007, s.19). Süveyş Kanalı ile Atlas Okyanusu'nun birbirine bağlandığı ve tarih boyunca çok sayıda ülke açısından çok önemli bir ticaret ve kara ve deniz taşımacılık güzergâhı olarak Doğu Akdeniz Bölgesi'nin sahip olduğu stratejik önem, bölgedeki hidrokarbon yataklarının keşfedilmesiyle daha da artmıştır (Ece, 2017, s.82). Doğu Akdeniz Bölgesi; Mısır ile Kıbrıs Adası arasındaki Nil Deltası olarak tanımlanan bölge, Kıbrıs Adası ile İsrail arasındaki Levant Havzası olarak adlandırılan Afrodit Bölgesi, Girit Adası ile Kıbrıs Adası arasındaki Herodot olarak tanımlanan bölge ve Kıbrıs Adası'nın çevresi olmak üzere dört bölgede toplanan zengin enerji rezervlerine sahiptir (Duman, 2019, s.214). Bu nedenle Doğu Akdeniz Bölgesi devletlerin ekonomileri için olduğu kadar enerji stratejileri açısından da büyük önem teşkil etmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki devletlerin MEB ilanları ve diğer kıyıdaş devletlerle imzalamış oldukları MEB sınırlandırma anlaşmaları bugün bölgenin paydaşlarından birisi olarak hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin güvenliği açısından önemli bir noktada yer almaktadır. Tarihsel olarak jeostratejik ve jeopolitik açıdan büyük bir öneme sahip olan Akdeniz Bölgesi kimi uzmanlara göre Batı, Orta ve Doğu olmak üzere üç bölgeye ayrılmaktadır (Yıldız, 2008, s.21). Doğu Akdeniz Bölgesi sınırları içerisinde Türkiye, Yunanistan, Suriye, Libya, Lübnan, Filistin, İsrail, Mısır, İtalya, Hırvatistan, KKTC, GKRY ve Tunus sahilleri bulunmaktadır (Taşdemir, 2012, s.28).

Birden fazla devletin kıyıdaş olduğu Doğu Akdeniz gibi bir bölgede, ülkelerin egemenlik alanlarını artırma ve böylelikle daha fazla kaynak kullanımında bulunma çabalarına paralel olarak MEB'lerin iç içe geçmiş olması, MEB sınırlarına dair devletler arasındaki anlaşmazlıklar ve GKRY'nin tüm Kıbrıs adına hareket ederek gerçekleştirmiş olduğu MEB ilanları ile sınırlandırma anlaşmaları bölgedeki deniz yetki alanı uyuşmazlıklarının temel nedenlerini oluşturmaktadır (Ertürk, 2011).

Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki MEB tartışmalarının ve sorunlarının başlangıcının, GKRY'nin 2000'li yılların başından beri yürütmekte olduğu tek taraflı MEB politikalarına dayandığı söylenebilir. 12 millik karasularına sahip GKRY, 2004 yılında "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına 24 millik bitişik bölge ve 200 millik MEB ilanında bulunmuş ve bölge devletleri ile sınırlandırma anlaşmaları imzalayıncaya kadar sınırlandırmada orta hattın baz alınacağını belirtmiştir (Kaya ve Kütükçü, 2016, s.89). MEB ile ilgili girişimlerini destekleyecek biçimde ilk MEB sınırlandırma anlaşmasını 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır ile imzalamış olan GKRY, 17 Ocak 2007

tarihinde Lübnan ve 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile yeni MEB anlaşmalarına imza atmıştır. GKRY ayrıca 2007 yılında Kıbrıs Adası'nın güneyindeki bölgede 13 adet doğalgaz ve petrol arama sahası ilan etmiştir (Allı ve Arıdemir, 2019, s.195). 2011 yılında ise bu sahalardan biri olan Afrodit isimli 12 numaralı parselde arama çalışmaları başlamıştır. Eylül ayında ABD menşeli Noble Energy isimli firma tarafından başlatılan bu çalışmalara, sonrasında Delek isimli İsrail şirketi de katılmıştır (Mızrak ve Örnek, 2016, s.18-19). Burada dikkat çeken bir diğer nokta, bu sahalardan 5 tanesinin Türkiye'nin kıta sahanlığı içerisinde yer almakta olduğu ve bunun dışında kalan parsellerde ise KKTC'nin de hakkının bulunduğudır (Başeren, 2010, s.13). GKRY böylelikle, KKTC ile uzlaşma yoluna gitme gereği duymadan ve Türkiye ile KKTC'nin bölgedeki haklarını gözmezden gelerek tüm ada adına hareket etmiştir (Yaycı, 2019a, s.38-39).

Diğer bölge devletlerinin politikaları da Türkiye'nin güvenliği ve bölgedeki stratejisi açısından önemli noktada yer almaktadır. Bu devletlerden Mısır 12 mil genişliğinde karasuları, 200 mil genişlik ve derinlikte ise kıta sahanlığı ilan etmiş; ayrıca Akdeniz'de diğer devletlerin haklarına saygı gösterme çerçevesinde bölgede MEB hakkını kullanacağını açıklamıştır. 1975 yılındaki doğalgaz keşfinden beri bölgede çalışmalara devam eden Mısır 2003 yılında Doğu Akdeniz'deki Nil Deltası açıklarında yeni bir doğalgaz rezervi keşfetmiş ve kıyı bölgeleri ile Nil Deltası ve Akdeniz açıklarında toplamda 30 adet doğalgaz ve petrol arama ruhsatı çıkarmıştır. Doğu Akdeniz'de 12 mil genişliğinde karasularına sahip olan ve bölgedeki deniz derinliğinin elverdiği ölçüdeki alanda doğal kaynakların işletilmesi yönünde bir kararı bulunan İsrail ise bölgedeki Leviathan ve Tamar alanlarında doğalgaz ve petrol arama faaliyetleri yürütmektedir. Leviathan sahasında hak iddia eden bir diğer bölge ülkesi Lübnan'dır (Tamçelik ve Kurt, 2014, s.888-890). Lübnan 2010 yılında denizdeki doğalgaz ve petrol kaynaklarının araştırılmasına dair bir kanun çıkarmış ve 2007 yılında GKRY ile imzalamış olduğu sınırlandırma anlaşmasının Lübnan Meclisi tarafından onaylanmamış olmasını önemsiz hale getirecek bir adım olarak, kendisine ait olduğunu öne sürdüğü deniz kullanım alanı ile ilgili belirlemiş olduğu haritayı yine aynı yılda Birleşmiş Milletler'e (BM) bildirmiştir (Yaycı, 2012, s.28-29). Lübnan ayrıca bu sahalarla ilgili olarak 2017 yılında çıkardığı bir bakanlar kurulu kararı ile Fransız firması TOTAL, İtalyan firması ENI ve Rus firması NOVATEC'e 4. ve 9. sahalarda doğalgaz ve petrol arama ruhsatı vermiş fakat İsrail 9. parselin kendisine ait olduğunu öne sürmüştür (Duman, 2019, s.219).

Bölgenin bir diğer kıyı ülkesi Suriye, 2003 yılında çıkardığı bir yasa ile esas hatlardan itibaren 12 deniz mili genişliğinde karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge ve 200 deniz mili MEB ilan ederek BM'ye bildirimde bulunmuştur. Suriye bu yasanın ardından ABD'li bir şirket ile yaptığı anlaşma çerçevesinde söz konusu şirkete, kendi yetkisi altındaki sahillerinde sismik araştırma ve yeni kaynaklarla ilgili olarak süreli araştırma izni vermiştir. Diğer yandan Suriye tarafından arama çalışmaları için ilan edilmiş sahaların kuzey bölümü Türkiye'nin deniz yetki alanlarının bir kısmını içerisine almaktadır (Yaycı, 2012, s.25).

GKRY'nin bölge ülkeleri ile imzalamış olduğu sınırlandırma anlaşmaları incelendiğinde Rum Kesiminin sadece Türkiye ve KKTC'nin haklarını değil, söz konusu bölge ülkelerinin de haklarını ihlal ettiği görülmektedir. Yukarıda bahsedilen sınırlandırma anlaşmaları ile İsrail, Lübnan ve Suriye sahip olmaları gerekenden daha az deniz yetki alanına sahip olmuştur ki bu, GKRY'nin bu ülkelerin deniz yetki alanlarının bir kısmına sahip olduğu anlamına gelmektedir (Yaycı, 2012, s.37).

Bölgenin diğer kıyıdaş devleti Yunanistan, Doğu Akdeniz'de 6 millik karasuları ve 200 mil genişliğinde ve derinliğindeki alanda MEB'e sahiptir (Başeren, 2010, s.6). Ayrıca Yunanistan bölgede Mısır ve GKRY ile sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır (Kaya ve Küçük, 2016, s.89). Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Türkiye ve adalarla ilgili politikalarına baktığımızda ise Yunanistan'ın Girit, Rodos, Meis, Kerpe ve Kaşot adalarını kıyı sınırı kabul ederek sınırlandırmayı bu adalardan başlatmayı amaçladığı görülmektedir. Yunanistan böylelikle Türkiye'yi, Rodos ve Meis adaları ile Anadolu arasındaki ortay hattın kuzeyine hapsederek, güneydeki

geniş deniz alanlarında kıta sahanlığı ile MEB'i Girit, Rodos, Kerpe, Kaşot ve Meis adalarının güney kıyıları ile Mısır kıyıları arasında sınırlandırma yönünde bir politika izlemektedir (Başeren, 2010, s.8). Yunanistan'ın sınırlandırmanın ortay hat ilkesine göre yapılması gerektiği yönündeki tezi, Türkiye'ye çok az bir MEB ve kıta sahanlığı alanı bırakmakta ve bu tez hakkaniyet ilkesi ile örtüşmemektedir. Öyle ki, uluslararası hakemlik ve yargı kararları çerçevesinde ele alındığında sınırlandırmada anakara kıyılarının temel olması ilkesi söz konusudur. Ayrıca adaların sınırlandırmadaki etkisi nüfus, büyüklük, konum gibi kriterlerle değerlendirilmekte ve sınırlandırma çizgisinin belirlenmesinde adaların etkili olması çok nadir karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan Yunanistan'ın bu uygulaması, kapatmama ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir. Sınırlandırmada, her ülkenin kıyısına yakın alanların kendisine bırakılması dolayısıyla kıyılarının önünün kapanmaması gerektiği kabul edilmektedir (Yaycı, 2012, s.20-23). Böyle bir uygulama, Türkiye'nin söz konusu alandaki sahillerinin önünün kapanmasına ve böylelikle açık denizlere erişiminin engellenmesine neden olacaktır (Allı ve Arıdemir, 2019, s.195).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki MEB Politikası

Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Karadeniz hattı üzerindeki mevcut deniz ticaretini kontrol edebilen ve sahip olduğu deniz trafik güzergahı ile büyük öneme sahip bir coğrafya olarak Doğu Akdeniz Bölgesi Türkiye açısından da çok stratejik bir noktada yer almaktadır. Sahip olduğu bu özelliklerin yanında, Hazar Bölgesi ve Orta Doğu enerji merkezlerini ve buralardaki petrol ve doğalgaz boru hatlarını da kontrol eden Doğu Akdeniz Bölgesi'nde hakimiyet kurulması, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve hukuki olarak avantaj sağlaması açısından son derece önemlidir. Doğu Akdeniz'i kontrol eden bir unsur olarak Kıbrıs Adasına hakimiyet de Türkiye'nin güvenliği açısından büyük önem teşkil etmektedir (Kaya, 2007, s.21-22). Bu çerçevede değerlendirildiğinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki MEB politikaları hem Türkiye hem de KKTC'nin ekonomik kazanımları ve güvenliği açısından önemli bir noktada yer almaktadır.

476 sayılı Karasuları Kanunu'na göre Türkiye 6 deniz mili genişliğinde karasularına sahiptir (Karasuları Kanunu, 1982). Diğer yandan Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mil genişliğinde karasuları uygulaması mevcuttur (Başeren, 2010, s.27). Türkiye BMDHS'ye, sözleşmenin karasuları genişliği, bitişik bölge, adalar rejimi ve münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili düzenlemelerine dair çekinceleri nedeniyle taraf olmamakla birlikte, sözleşmenin uluslararası örf ve âdet hukuku haline gelen kurallarından doğan hak ve yetkilerini kullanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Bu çerçevede Türkiye ilk MEB'ini 05.12.1986 tarih ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Karadeniz'de ilan etmiştir (Yaycı, 2019a, s.34-35). Bu karar ile Türkiye Karadeniz'de karasularından itibaren başlayan 200 millik alanda, üçüncü ülkelerin seyrüsefer hakkı ile deniz altına boru hattı ve kablo döşenmesi haklarını tanıyarak MEB ilanında bulunmuştur (Tamçelik ve Kurt, 2014, s.895).

Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki MEB sınırlandırma anlaşmalarına dair Türkiye'nin itirazları söz konusu olmuştur. Bunlardan ilki GKRY'nin Mısır ile 2003 yılında imzalamış olduğu sınırlandırma anlaşmasına dairdir. Türkiye 2004 yılında verdiği bir nota ile Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki, özellikle de 32° 16' 18" meridyeni batısında kalan alandaki bu sınırlandırmanın, Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklı egemenlik hakları ile ilgili olduğunu ve sınırlandırmanın bölgedeki diğer ilgili devletler ile yapılacak hakkaniyete uygun anlaşmalar çerçevesinde olması gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye bu gerekçelerle söz konusu sınırlandırma anlaşmasını tanımadığını beyan etmiştir (Başeren, 2010, s.28-29). Eşit uzaklık ilkesine göre yapılmış olan bu sınırlandırma, Türkiye'nin hak iddia edebileceği deniz alanlarını da kapsadığı için hakkaniyet ilkesine uygun düşmemektedir ve esas sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin esas alınması nedeniyle Mısır'ın da ilgili bölgede kaybı söz konusudur.

Türkiye'nin, MEB sınırlandırma anlaşmaları ile ilgili bir diğer itirazı, GKRY'nin Lübnan ile 2007 yılında imzaladığı anlaşmaya dairdir. Ortay hat ilkesine göre yapılan bu sınırlandırma anlaşması ile ilgili 1 Şubat 2007

tarihinde vermiş olduğu bir nota ile Türkiye, GKRY'nin tüm ada adına hareket etme hakkının olmadığı ve sınırlandırmanın Türkiye ve KKTC'nin ada etrafındaki deniz alanlarındaki hak ve çıkarları dikkate alınmadan yapıldığının altını çizmiştir (Taşdemir, 2012, s.32-33). Diğer yandan KKTC tarafından da Rum Yönetimi'nin 2003 yılında Mısır ve 2007 yılında Lübnan ile imzalamış olduğu anlaşmaların tanınmadığını ifade edilmiş ve GKRY'nin tüm Ada adına hareket etme yetkisinin olmadığından hareketle Kıbrıs'ın deniz alanlarının sınırlandırılması ile ilgili konunun BM'nin de katılacağı görüşmelerle çözüme ulaştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Doğru, 2015, s.517).

Son olarak, GKRY ile İsrail arasında 20 Aralık 2010 tarihinde imzalanmış olan sınırlandırma anlaşması ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığınca 21 Aralık 2010 tarihinde bir açıklama yapılmıştır. Açıklamada Türkiye'nin, sınırlandırma anlaşmasına konu olan bölgede bir hak iddiasının bulunmadığı ve fakat konunun Kıbrıs açısından değerlendirildiği ifade edilmiştir. GKRY'nin Kıbrıs Adası'nı temsilen hareket etmesinin Kıbrıslı Türklerin Adadaki çıkarlarının yok sayılması anlamına geldiği ve GKRY'nin bölge ülkeleri ile gerçekleştirdiği bu ve diğer anlaşmaların Türkiye tarafından tanınmadığını belirtmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Türkiye sınırlandırma anlaşmalarının yanında, GKRY'nin 2007 yılında arama ruhsatı çıkarmış olduğu 13 adet petrol ve doğalgaz sahasından 12 numaralı sahada sondaj çalışmalarına başlayacağına dair 2011 yılındaki açıklamasına da tepki göstermiştir. 5 Ağustos 2011 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklama ile yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarının, hakkaniyete uygun bir şekilde, bölgedeki ülkelerin hak ve çıkarları göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğinden hareketle, GKRY'nin söz konusu doğalgaz ve petrol arama faaliyetlerinin uluslararası hukuka ve üçüncü tarafların haklarına aykırı olduğu ifade edilmiştir. Bu faaliyetlerin ayrıca Kıbrıs sorununun çözümünü olumsuz yönde etkilediği ve bölge ülkeleri arasında çatışmalara sebep olduğu dile getirilmiştir. GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın tamamına ait olan doğal kaynaklar üzerinde tek taraflı olarak tüm Ada adına söz söyleme yetkisinin olmadığı ve bu türden faaliyetlerin bölgede gerginlik yaratarak, Kıbrıs Türklerinin Adadaki doğal kaynaklardan eşit bir şekilde yararlanma hakkına, devam eden görüşmeler sürecine ve uzlaşma çabalarına zarar verdiği belirtilmiştir. Türkiye ve KKTC'nin, bölgedeki meşru hak ve çıkarlarının korunması adına uluslararası hukuka uygun bir şekilde diplomatik ve siyasi yollardan girişimlerini sürdüreceği de vurgulanmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2011).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki deniz yetki alanlarıyla ilgili politikasının bir diğer ayağını bölgede imzalamış olduğu kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırma anlaşmaları oluşturmaktadır. Türkiye bununla ilgili ilk düzenlemesini 2011 yılında KKTC ile gerçekleştirmiştir. Toplam kıyı uzunluğu açısından bakıldığında adanın yarısı kadarına sahip olması bakımından Doğu Akdeniz'deki MEB'ler üzerinde en az GKRY kadar yetki sahibi olan KKTC (Allı ve Arıdemir, 2019, s.197), 12 mil genişliğinde karasularına sahiptir. Buna ek olarak, karasularının ötesinde kıta kenarının veya adanın doğal uzantısının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının/adanın doğal uzantısının dış sınırının 200 mile uzanmadığı yerlerde karasularının başladığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarını deniz yatağı, toprak altlarını ise kıta sahanlığı olarak kabul eden bir "Deniz Yetki Alanları Yasası"na sahiptir (Başeren, 2010, s.35). GKRY'nin Eylül ayında 12 numaralı parselde başlatmış olduğu doğalgaz ve petrol arama faaliyetleri karşısında Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma" imzalanmıştır. Anlaşma akabinde, Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı (TPAO) ile KKTC arasında 2 Kasım 2011 tarihinde kara ve deniz alanlarında petrol arama faaliyetleri gerçekleştirilmesi adına "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşım Sözleşmesi" imzalanmıştır. Kıbrıs sorununun çözümü ile bağlantılı görülen kıta sahanlığının sınırlandırılması hakkındaki anlaşmaya göre sınırlandırma, karşılıklı kıyılar esas alınarak ortay hat ilkesine göre gerçekleştirilmişse de sonrasında bunun üzerinde değişiklik yapılmıştır (Doğru, 2015, s.517, 544). Yapılan düzenlemede, iki tarafın kıyılarının uzunluklarının farklı olması göz

önünde bulundurulması orantılılık ilkesi esas alınması kararlaştırılmıştır. Anlaşma, GKRY'nin bölgede tüm Kıbrıs Adası adına hareket ettiği tek taraflı faaliyetlerine karşı gerçekleştirilen önleyici bir düzenleme olması bağlamında önem taşımaktadır. Anlaşma sonrasında KKTC tarafından TPAO'ya verilen sismik araştırma ruhsatı neticesinde Türkiye, adanın kuzeyinden başlayıp güneyine devam eden sahalarda araştırma faaliyetlerine başlamıştır. Bu faaliyetlerin kapsamı Türkiye'nin hem kendi suları hem de KKTC'nin sularındaki hidrokarbon kaynaklarının keşfi ve işletilmesi amacıyla arama tarama faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi şeklindedir (Allı ve Arıdemir, 2019, s.197). TPAO'ya verilen araştırma sahaları, 2012 yılında Bakanlar Kurulu tarafından alınan bir karar ile artırılmış ve bu sahaların Doğu sınırları genişletilmiştir (Yaycı, 2019b).

Türkiye'nin bugün geldiğimiz noktada Doğu Akdeniz politikaları açısından en büyük başarısı olarak görülebilecek gelişme ise Libya ile imzalamış olduğu MEB sınırlandırma anlaşmasıdır. Türkiye ile Libya, 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Hükümeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası"na imza atmışlardır. Bu Muhtıra 6 Aralık 2019 tarihinde onaylandıktan sonra 7 Aralık 2019 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Muhtıra Libya tarafından ise 6 Aralık 2019'da onaylanarak yürürlüğe girmiş ve aynı zamanda BM'ye bildirilerek, düzenlenmenin tüm dünya tarafından duyulması sağlanmıştır. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde kıyıdaş bir devlet ile imzalanan ilk MEB sınırlandırma anlaşması olması bağlamında çok önemli bir noktada yer alan Muhtıra ile aynı zamanda bölgedeki var olan haklarımızın hukuki bir zemine oturtulması sağlanmıştır. Bölgedeki deniz yetki alanlarımızın batı sınırının uluslararası hukuka uygun bir yöntem ile belirlenmiş olmasının yanında, iki ülke arasında sınırlandırılan deniz yetki alanı şeridinin, Yunanistan ile GKRY-Mısır arasında bir kalkan şeklinde yer alması anlaşmanın diğer bir başarısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaycı, 2019b).

MEB İlanlarının Türkiye'nin Güvenliğine ve KKTC'ye Etkisi

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Adası adına tek taraflı olarak gerçekleştirdiği MEB ilanları, Türkiye ve KKTC'nin haklarını görmezden gelerek bölge ülkeleri ile imzalamış olduğu sınırlandırma anlaşmaları ve Türkiye'nin egemenlik ve yetki alanlarına da giren doğalgaz ve petrol arama faaliyetleri, Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin güvenliği ve çıkarları açısından temel tehdit unsurunu oluşturmaktadır. Diğer yandan Yunanistan'ın adaları esas alarak gerçekleştirmeye çalıştığı ve hakkaniyet ilkesi ile ters düşen sınırlandırma çabaları; Yunanistan ile Mısır arasında devam eden MEB çalışmaları; diğer bölge ülkelerinin tek taraflı MEB ilanları ve İsrail, Yunanistan ve GKRY arasındaki askeri yakınlaşma ve enerji alanındaki işbirliği Türkiye ve KKTC açısından tehdit oluşturan diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde en uzun kıyı şeridine sahip olan ve bölgedeki deniz alanları üzerinde hak ve yetkileri bulunan Türkiye, Libya ile imzalanmış olan MEB sınırlandırma anlaşması ile Doğu Akdeniz'de daha aktif bir politika izlemeye başlamış ve uluslararası kamuoyuna bölgede hak ve yetkilerinin bulunduğunu ve bu hak ve yetkilerini uluslararası hukuka dayanarak kullanmaya niyetli olduğunu uluslararası kamuoyuna duyurmuştur. Diğer yandan bu aktif tutumunu ilerleyen dönemde de sürdürmesini ve planlı bir şekilde bölgede stratejik adımlar atmasını gerekli kılan tehdit unsurlarının varlığı hala devam etmektedir.

Bu tehditlerin başında bir önceki bölümde de değinildiği üzere Yunanistan'ın Girit, Rodos, Meis, Kerpe ve Kaşot adalarını esas alarak hayata geçirmeye çalıştığı MEB ve sınırlandırma politikasıdır. Yunanistan'ın Mısır ve GKRY ile söz konusu adaları esas alarak, ortay hat ilkesine göre gerçekleştirmeye çalıştığı sınırlandırma anlaşması ile, Türkiye'nin bölgedeki balıkçılık faaliyetleri ve petrol kaynaklarından yararlanma hak ve yetkileri sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Böyle bir anlaşmanın hayata geçmesi durumunda Türkiye'nin öngörülen yetki alanı sınırlanmış olacak ve 148.000 kilometrelik bir alanın kaybı söz konusu olacaktır (Yaycı, 2019a: 59-63). Bu bağlamda, Libya ile imzalanmış olan MEB sınırlandırma anlaşması ile Türkiye'nin, bu tür tehditlerin önüne geçilmesi anlamında önemli bir adım attığı söylemek mümkündür. Zira Türkiye-Libya Muhtırasının akabinde Yunanistan ve Mısır, iki ülke arasındaki MEB sürecini hızlandırmaya yönelik karara vardıkları bir görüşme gerçekleştirmişlerdir (Euronews, 2019).

Türkiye-Libya işbirliği sonrasında bölge ülkelerinden gelen bir diğer adım da Türkiye'nin bölgede enerji koridoru olma amacına yönelik bir tehdit olarak Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması'nın imzalanması olmuştur. Söz konusu boru hattının güzergahı Türkiye ile Libya'nın belirlemiş oldukları deniz yetki alanından geçmektedir (BBC, 2020). Proje kapsamında KKTC ve Yunanistan'dan geçerek İtalya'da son bulacak olan boru hattının yılda 12 milyar metre küp doğalgaz taşınması planlandığı ileri sürülmektedir (Sözcü, 2020). T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından Anlaşmaya yönelik yapılan açıklamada, Anlaşma'nın Türkiye'nin ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de varlığını dışlamaya yönelik bir çaba olduğu fakat bölgede en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'yi ve Ada'nın doğal kaynakları üzerinde GKRY ile eşit haklara sahip olan Kıbrıs Türklerini yok saymaya yönelik bir projenin başarılı olamayacağı vurgulanmıştır. Açıklamada ayrıca, bölgedeki doğal kaynakların Avrupa'ya iletilmesinde en güvenli ve ekonomik güzergahın Türkiye olduğu, buna karşın Türkiye ve Kıbrıs Türklerine işbirliği yollarının kapatılmasının, kimi ülkelerin işbirliği değil siyasi hesaplar peşinde olduğunun açık bir göstergesi olduğu dile getirilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında ekonomik alanda ve enerji alanındaki işbirliğinin yanında, askeri bir yakınlaşmanın da olması Türkiye'nin bölgedeki güvenliğini etkileyebilecek bir diğer önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Mavi Marmara Baskını ve Alçak Koltuk Krizi gibi gelişmeler neticesinde Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Siyasi ilişkilerdeki bu gerginlik askeri ilişkilere de yansımıştır. Öyle ki Türkiye, Anadolu Kartalları adını taşıyan tatbikata önceki dönemlerde davet ettiği İsrail'i davet etmemeye başlamakla kalmamış, İsrail ile olan askeri antlaşmalar da gözden geçirilmiştir. Türkiye ile ilişkilerin bozulmasına paralel olarak gelişen İsrail, Yunanistan ve GKRY arasındaki yakınlaşma doğrultusunda Yunanistan ve GKRY bölgede hem ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirmeye başlamış hem de İsrail'e hava sahalarını açmışlardır (Tamçelik ve Kurt, 2014, s.901). Bu yakınlaşmanın güncel bir örneği olarak Kıbrıs Rum Savunma Bakanlığı, 2019 yılının Mayıs ayında İsrail ile askeri işbirliği çerçevesinde Kıbrıs Rum Milli Muhafız Ordusu ve İsrail Silahlı Kuvvetleri kara ve kuvvetlerinin katılımı ile bir askeri tatbikat gerçekleştirebileceğini açıklamıştır (Habertürk, 2019). Dolayısıyla Yunanistan, İsrail ve GKRY üçlüsü arasındaki bu askeri yakınlaşmalar Türkiye'nin güney sahilleri açısından güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Bölge ülkelerinin, özellikle de GKRY ve Yunanistan'ın politikaları, Doğu Akdeniz'deki canlı doğal kaynaklardan yararlanılması bağlamında Türkiye'nin bölgedeki balıkçılık faaliyetlerinin güvenliği için de tehdit oluşturmaktadır. İki ülkenin belirlemeye çalıştığı MEB'ler Doğu Akdeniz Bölgesi'nde çıkan pek çok çeşit balık türünün avlanması açısından ilerleyen dönemde sorun yaratabilecek türdendir (Tamçelik ve Kurt, 2014, s.900-901).

Diğer yandan hem Kıbrıs Adası'nda süregelen siyasi anlaşmazlıklar hem de Doğu Akdeniz özelindeki uyuşmazlıklar sadece Türkiye ve KKTC açısından değil diğer bölge ülkeleri için de sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Bu bağlamda bölge ülkeleri arasındaki uyuşmazlıkların, BM gibi uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler ve ulusal baskı grupları gibi devlet dışı aktörlerin devreye girmesi ve taraflar arasında işbirliğinin geliştirilmesi ile çözüme kavuşturulabileceği öne sürülebilir. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde doğal kaynaklar üzerinden ekonomik olarak çıkar elde edilmesi yönünde bir mücadele söz konusu olsa da bölge ülkeleri arasında MEB'ler ve enerji kaynakları çerçevesinde yapılan anlaşmalar, bölgede taraflar arasında geliştirilen siyasi ve ekonomik işbirlikleri ile hareket edilebildiğini göstermektedir. Kıbrıs sorunu, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki yetki alanları uyuşmazlıklarında Türkiye ve KKTC açısından önemli bir noktada yer almakla birlikte, benzer bir şekilde Türkiye'nin de geliştireceği ekonomik işbirlikleri neticesinde bölge ülkeleri ile yakınlaşması sorununun siyasi boyutunun çözümüne de katkı sağlayabilecektir. Daha dar kapsamda ele alındığında ise Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş ülkeler arasında yapılacak sınırlandırma anlaşmaları ve bu vesile ile ülkeler arası ilişkilerin gelişmesi taraflarda, uzun vadede bölgedeki çatışmaların değil işbirliğinin fayda sağlayacağını inancını geliştirebilecektir. Taraflar arasındaki işbirliği ile uyuşmazlıkların kalıcı bir çözüme kavuşturulması açısından önemli olan diğer bir nokta ise ilgili tarafların hepsinin sorunun çözümü ve işbirliği süreçlerine dahil edilmesidir. Bu bağlamda bölgede tek taraflı politikalar yerine tüm tarafların dahil olduğu siyasi ve ekonomik bir sürecin takip edilmesi bölgede kalıcı bir çözümün tesis edilebilmesi açısından önemlidir.

Sonuç

Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki kıyıdaş ülkelerin tek taraflı MEB ilanları ve kimi bölge ülkelerinin birbirleri ile imzalamış oldukları MEB sınırlandırma anlaşmaları, Kıbrıs Adası'nın siyasi durumundaki çözümsüzlük ile birleşerek bugün gelinen noktada, bölgedeki deniz yetki alanlarının ve enerji kaynaklarının çıkarılması ve paylaşımı konusunda çıkarların çatışması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bölgede hak ve yetki sahibi olan çok sayıda devletin varlığı bir yandan bu devletler arasında işbirliğini zorunlu kılarken, diğer yandan bu işbirliklerinin özellikle Türkiye ve KKTC'yi dışlar bir şekilde gerçekleşmesi bölgedeki yetki alanları uyumsuzluğunu artırmakta ve çözümsüzlüğü devam ettirmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki kıta sahanlığı ve MEB'lerdeki hidrokarbon rezervleri başta olmak üzere enerji kaynakları ve her türden canlı ve cansız doğal kaynakların paylaşımı ve işlenmesi konusunun hakkaniyete uygun bir şekilde çözüme kavuşturulması için uluslararası hukuka uygun olarak ve başta coğrafi faktörler olmak üzere tüm özel durumlar dikkate alınarak anlaşma ile yapılması gerekmektedir. Bu da Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki politikasını ulusal çıkarlara uygun bir şekilde kıyıdaş ülkelerle iyi ilişkiler kurarak geliştirmesinin yanında, bölgede hem siyasi ve ekonomik bağlamda hem de güvenlik açısından daha aktif ve uzun vadeli bir strateji izlemesi ile mümkün olabilecektir.

Doğu Akdeniz'deki yetki alanları uyumsuzlukları ile ilgili bir değerlendirilmesi gereken bir diğer konu Kıbrıs konusunun siyasi boyutudur. Bölgedeki yetki uyumsuzlukları daha çok Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarındaki doğal kaynakların bölge ülkeleri arasındaki paylaşımı sorunu olarak gündeme gelmekle birlikte, Kıbrıs sorununa kalıcı bir siyasi çözüm bulunamaması, hem KKTC'nin bölgede gerçekleştireceği olası sınırlandırma anlaşmalarını, hem de Türkiye'nin diğer bölge ülkeleri ile geliştirmeye çalıştığı işbirliklerini etkilemektedir.

Bölgedeki paylaşım sorununun MEB ilanları ve sınırlandırma anlaşmaları bağlamında uluslararası hukuki bir boyutu bulunmakla birlikte, siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutları da söz konusudur ve sorun bütün boyutlar bir arada ele alınarak değerlendirilmelidir. Türkiye'nin hukuki anlamdaki en önemli adımı deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik olarak Libya ile imzalamış olduğu anlaşmadır. 7 Aralık 2019 tarihinde yürürlüğe girmiş olan bu anlaşma ile Türkiye, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki yetki ve haklarına uluslararası hukuka dayalı olarak sahip çıktığı tüm dünya kamuoyuna duyurmuştur. Bu gelişme, Türkiye'nin bölgedeki öneminin uluslararası alanda bir kez daha vurgulanması açısından oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. İzlenen bu aktif politikanın devam ettirilmesi anlamında Mısır ve Suriye gibi diğer bölge ülkeleri ile gerçekleştirilecek olası iş birlikleri ve sınırlandırma anlaşmaları Türkiye'nin bölgedeki siyasi ve ekonomik konumunun daha da güçlenmesi anlamına gelecektir. Diğer yandan Yunanistan ve GKRY ile gerçekleştirdiği işbirliklerini giderek artıran İsrail ile bölgedeki ilişkilerini gözden geçirerek yeniden ele alması, bölgede kendi aleyhine oluşan bu güç dengesini lehine çevirmesine yardımcı olabilecektir. Bu noktada Türkiye, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki hak ve yetkilerinin uluslararası arenada daha iyi aktarılabilmesi için bir yandan bölge ülkeleri ile arasındaki işbirliklerini artırma yönünde adımlar atması diğer yandan da bölgedeki konumunu güçlendirmek adına etkili ve aktif bir strateji izleyerek planlı bir şekilde ilerlemesi önem taşımaktadır.

Yunanistan, İsrail ve GKRY arasındaki yakınlaşma bugün gelinen noktada Doğu Akdeniz Bölgesi'nden çıkarılan doğalgazın Avrupa'ya taşınmasını öngören EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması'na imza atılması ile sonuçlanmıştır. Bölgedeki doğalgaz kaynakları üzerinde Türkiye'nin de hak sahibi olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin buradaki enerji kaynaklarının özellikle Avrupa pazarına daha düşük maliyetle sevkiyatını sağlayacak alternatif projeler geliştirmesi yönünde uzun vadeli stratejilere yönelmesi faydalı olacaktır.

GKRY, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki MEB sınırlandırma anlaşmaları ile ilgili politikasında bir yandan başından beri Avrupa Birliği'nin (AB) desteğini almakta bir yandan da bölgedeki söz konusu uyuşmazlıkların, Kıbrıs sorunu ile birlikte Türkiye'nin üyelik süreci önünde engel oluşturacak ve taviz vermesini gerektirecek bir konuya dönüşmesi yönünde çaba harcamaktadır. 2003 yılında Kıbrıslı Türklerin güneye, Rumların ise kuzeye geçişine Kıbrıs'taki BM Barış Gücü tarafından destek verilmiş, sonrasında ise 2004 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Rum ve Türk taraflarının federal bir siyasi yapı altında bir araya gelmesini öngören bir plan teklif edilmiştir. Yapılan referandumda Kıbrıslı Türklerden %65 oranında evet oyu çıkmasına karşın, plan Rum tarafında %76 oranında hayır oyu ile reddedildiğinden hayata geçirilememiştir. Sonrasında ise aynı yıl içinde GKRY AB üyesi olmuştur (Eminoğlu, 2018, s.698). Bu noktadan itibaren arkasına aldığı AB desteğinden de güç alarak hareket eden GKRY'nin politikaları karşısında Türkiye'nin, AB üyelik süreci ile Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki uluslararası hukuktan kaynaklı hak ve yetkilerini birbirinden ayrı tutan bir politika izlemesi ve bölgede MEB ilanlarında bulunup buradaki enerji kaynaklarından yararlanması Türkiye'nin içine çekilmek istediği tartışmalardan uzak durabilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki en uzun kıyıya sahip ülke olarak Türkiye açısından özellikle Libya gibi karşılıklı kıyısı ve yan sınıra sahip olduğu ülkelerle iyi ilişkiler kurulması ve yeni MEB ve deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmalarının ile imzalanması büyük önem taşımaktadır. Bu noktada ülkedeki iç çatışmaların bitmesi durumunda Suriye ile bir yan sınır anlaşması imzalanması ve hatta karşılıklı kıyıları bulunması itibariyle KKTC ile Suriye arasında da bir sınırlandırma anlaşması yapılması üzerine düşünülebilecek alternatif bir işbirliği olarak belirtilebilir. Ayrıca Türkiye'nin karşılıklı kıyılara sahip olduğu Mısır ve Lübnan ile imzalayacağı sınırlandırma anlaşmaları da bölgedeki etkinliği açısından lehine bir durum yaratabilir.

Türkiye'nin bölgedeki uluslararası hukuktan kaynaklı haklarından yararlanabilmesi açısından bölge ülkeleri ile geliştireceği işbirliği kadar kritik olan bir diğer nokta ise, Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin, Annan Planı örneğinde de görüleceği gibi Kıbrıs sorununun çözümünde pozitif bir tutum sergilediğinin hem Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş ülkelere hem de uluslararası kamuoyuna anlatılmasıdır. Buradan hareketle Türkiye'nin bölgedeki uyuşmazlıklar bağlamında çözüm odaklı bir yaklaşım sergilediği ifade edilecektir. Kıbrıs sorunun kalıcı bir çözüme kavuşması Türkiye ve KKTC'nin hem Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki enerji kaynakları üzerindeki hakları bağlamında, hem de Doğu Akdeniz ve dolayısıyla Türkiye'nin güvenliği açısından önemli bir noktada yer almaktadır.

Kaynakça

- Allı, Ç., Arıdemir, H. (2019). Doğu Akdeniz Bölgesindeki Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmalarının Analizi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*. 4(10), 188-202.
- Arı, T. (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Başeren, S. H. (2010). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- BBC (2020). Doğu Akdeniz-EastMed doğalgaz boru hattı anlaşması Atina'da imzalandı. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890> (03.01.2020)
- BM Deniz Hukuku Sözleşmesi.
https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
(23.12.2019)
- Bozkurt, E. (2006). Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. 2(5), 50-74.
- Dışişleri Bakanlığı. (2010). İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk. http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa (27.12.2019)
- Dışişleri Bakanlığı. (2011). GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk. http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa (27.12.2019)
- Dışişleri Bakanlığı. (2020). Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un EastMed Projesine İlişkin Anlaşmanın İmzalanması Hakkındaki Soruya Cevabı. http://www.mfa.gov.tr/sc_-1_-eastmed-projesine-ilişkin-anlasmanin-imzalanmasi-hk-sc.tr.mfa (03.01.2020)
- Doğru, S. (2015). Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 119, 504-554.
- Duman, S. (2019). Doğu Akdeniz'de Emperyal Girişimler ve Türkiye. *Karadeniz Araştırmaları*. 62, 213-230.
- Ece, N. J. (2017). Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları, Paydaşları ve Stratejiler. *Journal of ETA Maritime Science*. 5(1), 81-94.
- Eminoğlu, A. (2018). Barış Çalışmaları. Erhan Büyükkakıncı (Ed.) *Oliver Richmond* içinde (s.684-722). Ankara: Adres Yayınları.

- Ertürk, A. C. (2011). Doğu Akdeniz’de MEB Paylaşımı: Güney Kıbrıs-İsrail Örneği. *Bilgesam*. <http://www.bilgesam.org/incele/1164/-dogu-akdeniz-de-meb-paylasimi--guney-kibris-israil-ornegi/#.XjLY2S17Gbg>
- Euronews. (2019). Türkiye-Libya anlaşması neler içeriyor? Doğu Akdeniz’de yeni bir krize neden olabilir mi?. <https://tr.euronews.com/2019/12/06/turkiye-libya-anlasmis-dogu-akdeniz-de-yeni-bir-krize-neden-olabilir-mi> (03.01.2020)
- Habertürk. (2019). İsrail ile Güney Kıbrıs Rum Yönetiminden ortak tatbikat. <https://www.haberturk.com/israil-ile-guney-kibris-rum-yonetiminden-ortak-tatbikat-2471524> (04.01.2020)
- Kararları Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf> (23.12.2019)
- Kaya, Ş. (2007). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 9, 19-54. <https://docplayer.biz.tr/5985438-Stratejik-arastirmalar-dergisi.html>
- Kaya, İ. S., Kütükçü, M. A. (2016). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye’nin Hukuki Durumu. *Yaşam Bilimleri Dergisi*. 6(2/1), 81-96. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/313283>
- Kuran, S. (2009). *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Mızrak, B., Örnek, S. (2016). Bir Güvenlik Sorunu olarak Kıbrıs’ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları. *Bilge Strateji*. 8(15), 13-32.
- Pazarıcı, H. (2012). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Sözcü. (2020). İsrail, Yunanistan ve Rum Kesimi liderleri EastMed boru hattı projesini imzaladı. <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/israil-yunanistan-ve-rum-kesimi-liderleri-eastmed-boru-hatti-projesini-imzaladi-5544988/> (03.01.2020)
- Tamçelik, S., Kurt, E. (2014). Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı. Hasret Çomak (Ed.), *Türkiye’nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı: Kıbrıs* içinde (s.882-913). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Taşdemir, F. (2012). *Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutlar*. Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü Yayınları.

- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji*. 4(6), 1-70. <http://agris.fao.org/agris-search/search.do?recordID=TR2016008818>
- Yaycı, C. (2019a). *Sorular ve Cevaplarla Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*. İstanbul: Deniz Basımevi.
- Yaycı, C. (2019b). Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri. *Kriter Dergi*. 4(42). <https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiye-ve-libya-arasindaki-anlasmanin-sonuc-ve-etkileri>
- Yıldız, D. (2008). *Tarihi Geçmiş, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu*. İstanbul: Bizim Kitaplar.